

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Justitiedepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Justitiedepartementet inkomma med synpunkter på remiss av *Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)*. Utkastet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten och redovisas i bifogade bilagor, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remissvar – Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)

Inledning

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har anmodats att yttra sig över *Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)*.

Utredningens uppdrag var att göra en översyn av äktenskapsbalkens regler om betänketid och bodelningsprocessen. Syftet var att säkerställa en välfungerande, effektiv och rättssäker ordning för personer som vill separera och att motverka ekonomiskt våld. I uppdraget ingick att analysera och ta ställning till särskilda frågor om de nuvarande reglerna samt lämna nödvändiga författningsförslag. Ett särskilt fokus ligger således på hanteringen av frågor som uppstår vid äktenskapsskillnad. De förslag som läggs fram påverkar emellertid även i viss utsträckning bodelning med anledning av upphörande av samboförhållande.

Juridiska fakultetsnämnden ställer sig som utgångspunkt positiv till åtgärder som innebär effektivisering av rättsliga processer och delar den målsättning som ligger till grund för utredningens arbete. Det är angeläget att en bodelningsprocess inte utgör ett medel för att förlänga och försvåra att avsluta en skadlig relation eller bidrar till ytterligare skada för en redan utsatt person. Utformningen av nuvarande regelverk kan möjliggöra att bodelningsprocesser fördröjs och kan därmed leda till att individer kan utöva kontroll över en tidigare partner. Den kan också i förlängningen påverka parternas barn. Processens utformning kan dessutom medföra inlåsnings effekter och ekonomisk press för en part. Fakultetsnämnden ställer sig givetvis positiv till åtgärder som innebär såväl ett förebyggande som beaktande av särskild utsatthet och våld i rättsliga processer som rör familjeförhållanden samt till åtgärder som innebär ökade förutsättningar för att minska antalet konflikter och dämpa konfliktnivån i befintliga konflikter. En tydlig och effektiv bodelningsprocess har sådan potential.

Fakultetsnämnden tillstyrker i huvudsak de förslag som lämnas i betänkandet, exempelvis förslagen om att det inte ska krävas begäran om fullföljd vid talan om äktenskapsskillnad, möjligheten till förskott av bodelningslott, förbättrad ersättningsgaranti och tydligare

Juridiska fakultetsnämnden

kompetenskrav för bodelningsförrättare. Fakultetsnämnden tillstyrker särskilt förslagen som rör rätten till anslutningsklander. Fakultetsnämnden har heller inget att erinra mot att en tidsgräns för en bodelningsförrättning sätts även om det kan noteras, vilket också gjorts av vissa advokater som hörts i utredningen, att en sådan i vissa hänseenden kan riskera att få en motsatt effekt i den praktiska tillämpningen.

Det finns dock enligt Fakultetsnämnden vissa delar i utredningen som bör kommenteras och i det följande lämnas synpunkter på några av utredningens förslag. I yttrandet kommenteras framför allt förslagen som rör betänketid vid skilsmässa, tidsfrist för begäran om bodelning och övertaganderätt samt nya verktyg för bodelningsförrättare. Därutöver lämnas några förslag på ytterligare aspekter och överväganden att beakta i det kommande lagstiftningsarbetet.

Betänketid vid skilsmässa

I utredningen föreslås att kravet på betänketid när bara den ena av makarna vill skiljas tas bort men att kravet på betänketid när någon av makarna varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad ska finnas kvar. Det ska även vara möjligt med betänketid när båda makarna begär det eller när en make begär det och den andra inte motsätter sig det. Någon särskild regel för när det förkommit våld i familjen eller inom relationen föreslås inte.

Frågor om huruvida betänketid vid skilsmässa är motiverad, och i så fall när, är inte helt enkla att besvara. Å ena sidan kan en betänketid fylla funktionen av ett visst skydd för svagare part. Det är också så den tidigare har motiverats. Skyddet tar sig uttryck bl.a. genom att en betänketid innebär att en make i teorin fortfarande har underhållsskyldighet under denna tidsperiod, eftersom äktenskapet fortgår. En betänketid kan också vara gynnsam i en situation när den ena maken har uppehållstillstånd i landet på grund av anknytning till den andra maken. En betänketid kan dessutom minska risken för att förhastade beslut som drabbar någon annan än den som fattat beslutet att skiljas. Å andra sidan utgör betänketiden en inskränkning av makars självbestämmande. Äktenskapsrätten bygger i stor utsträckning på tankar om att makarna är två självständiga och jämställda parter. Makars rätt till skilsmässa är också framträdande i svensk rätt.

Fakultetsnämnden tillstyrker utredningens förslag om att ta bort kravet på betänketid när endast en av makarna vill skiljas. Ett borttagande av betänketiden innebär ett stärkande av individens självständighet och kan även innebära att bodelningsprocessen effektiviseras. Fakultetsnämnden är emellertid inte övertygad om förslaget att kravet på betänketid fortsatt ska gälla i vissa situationer där det finns barn. Om individens beslutsbefogenhet i en fråga som hanteras inom ett system präglad av dispositivitet ska begränsas, bör det intresse som talar för en sådan begränsning vara framträdande. Kravet för betänketid i dessa fall är som sagt att någon av makarna varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Betänketiden har motiverats framför allt av att barn inte ska drabbas av förhastade skilsmässobeslut. Det framstår som att det intresse som ska skyddas är barns befintliga familjeförhållanden. Det finns emellertid inget krav på att barnet i fråga är makarnas gemensamma eller att det finns en befintlig familjerelation mellan barnet och den andra maken för att betänketid ska löpa. Intresset av att i ett enskilt fall bevara den befintliga relationen kan således vara i olika grad framträdande. En generell betänketid när det finns barn under 16 år kan därför få konsekvenser som inte är till barnets bästa eller i övrigt är gynnsamma för parterna.

Det kan vidare konstateras att en betänketid inte hindrar en faktisk separation eller att makarna flyttar isär, vilket i sin tur innebär att kontinuiteten och stabiliteten för enskilda barn i befintliga familjeförhållanden i praktiskt hänseende kan vara olika. Rådande rättsläge bör dessutom tolkas så att det är möjligt att både väcka talan om vårdnad, boende och umgänge och att få ensam vårdnad om ett barn även inom bestående äktenskap. Själva äktenskapet skyddar inte barnet. Det är framför allt inom ramen för en bedömning av vårdnad, boende och umgänge som barns intresse av och rätt till båda sina föräldrar och andra personer som står barnet särskilt nära, kan tillgodoses och realiseras.

Såsom uppmärksammas i utredningen skulle ett avskaffande av betänketiden även i situationer där det finns barn innebära att systemet med betänketid i princip avskaffas. Det gäller under förutsättning att utredningens förslag om slopande av betänketid när endast en av parterna vill ha skilsmässa i fall där det inte finns barn träder i kraft. Fakultetsnämnden vill återigen framhålla att betänketiden när det finns barn främst bör motiveras av barns intressen. Fakultetsnämnden är inte övertygad om att det är motiverat att behålla betänketiden i dessa fall. Det kan uppfattas som att det främsta argumentet som anförs för att behålla betänketiden när det finns barn är att systemet med betänketiden annars i princip skulle avskaffas och att det är mest rimligt att behålla betänketiden i dessa fall. Fakultetsnämnden anser inte att skälen för att behålla betänketiden är tillräckliga. Fakultetsnämnden anser i stället att skälen för att ta bort betänketiden även i dessa fall är övervägande.

I utredningen föreslås att det ska vara möjligt med betänketid när båda makarna begär det eller när en make begär det och den andra inte motsätter sig det. Om *möjlighet* till betänketid finns innebär det att systemet med betänketid inte utmönstras helt. Att ha kvar betänketiden som en möjlighet och inte som ett krav skulle också stärka förutsättningarna för parterna att själva förfoga över dessa processer samt vara i linje med processens positivitet. Det skulle dessutom innebära att de inskränkningar i parternas förfoganderätt som i övrigt föreslås i betänkandet i viss mån balanseras (se vidare under rubriken Nya verktyg för bodelningsförrättare nedan). Fakultetsnämnden tillstyrker förslaget om att behålla betänketid som en möjlighet men vill föra fram att en stärkt dispositionsrätt kan användas på ett skadligt sätt när det finns en obalans mellan parterna.

Fakultetsnämnden vill också framhålla att det, såsom noterats ovan, kan finnas situationer där betänketid är gynnsam för en person som befinner sig i ett utsatt läge. Ett exempel är när en starkare part orsakar en svagare part skada genom äktenskapsskillnad (s.k. legal abuse), som skulle kunna motverkas genom att den svagare parten begär och har möjlighet att få betänketid. Sådana negativa konsekvenser av borttagande av betänketid bör uppmärksammas och motverkas på andra sätt.

Tidsfrist för begäran om bodelning och övertaganderätt

Utredningen föreslår att det för bodelning med anledning av äktenskapsskillnad ska införas en tidsfrist, innebärande att begäran om bodelning eller att få överta bostad eller bohag från den andra maken, måste framställas senast tio år efter skilsmässan. Fakultetsnämnden tillstyrker förslaget om att införa en tidsfrist. Förslaget bidrar till ökad förutsebarhet och underlättar ekonomisk planering i samband med separation. En uttrycklig regel ökar också förutsättningarna för att parter i gemen ska kunna ta till sig den utan behov av juridisk sakkunskap. Förslaget stärker också rättssystemets koherens – det finns en tidsfrist

för begäran om bodelning vid samboförhållandets upphörande (ett år) samt tidsfrister i fordringsrätten.

Fakultetsnämnden vill emellertid framföra att införandet av en tidsfrist kan innebära en risk för att svagare part hamnar i svåra situationer eftersom en sådan innebär att parterna efter en tid förlorar rätten att begära bodelning. Nuvarande rättsläge innebär att rätten att begära bodelning inte preskriberas. Fakultetsnämnden finner dock att behovet av att förebygga de inlåsnings effekter som kan uppstå med nuvarande rättsläge är övervägande. Med en lagstadgad preklusionstid blir det också tydligt när sammanflätningen av makarnas ekonomi upphör. Tidsfrister ger förutsättningar för förutsebarhet och struktur. I betänkandet föreslås en tidsfrist på tio år. Det kan övervägas om tidsfristen bör vara något kortare och det kan ifrågasättas om det är motiverat att låta tidsfristerna för sambor och makar skilja sig åt i den utsträckning som föreslås.

Nya verktyg för bodelningsförrättare

Fakultetsnämnden delar utredningens utgångspunkt att nuvarande regelverk lämnar utrymme för att bodelningstvister försvåras eller förlängs genom en parts passivitet eller obstruktion. Enligt nuvarande ordning är bodelningsförrättares befogenheter att exempelvis hämta in uppgifter som är av betydelse för bodelningen begränsade. En bodelningsförrättare kan begära att domstolen förelägger en make att uppge sina tillgångar och skulder vid hot om vite. En make kan också begära att den andra ska bekräfta riktigheten av en upprättad bouppteckning under ed inför domstol (se 17 kap. 5 § äktenskapsbalken). I övrigt är de verktyg som bodelningsförrättare har inte särskilt omfattande.

I betänkandet läggs en rad förslag fram som innebär att bodelningsförrättares verktyg utökas. Det föreslås bl.a. att bodelningsförrättarens uppdrag ska tydliggöras, att bodelningsförrättaren som huvudregel ska upprätta en bouppteckning, att förrättaren också ska kunna begära att makarna under straffansvar bekräftar riktigheten av bouppteckningen, att makar ska vara skyldiga att lämna uppgifter om tillgångar och skulder till bouppteckningen och om en make underlåter att göra detta ska förrättaren ha befogenhet att vitesförelägga maken. Befogenheten ska även omfatta uppgifter enligt redovisningsplikten i 9 kap. 3 § äktenskapsbalken. Dessutom föreslås förrättaren ges möjlighet att förena en kallelse till sammanträde med vitesföreläggande. Det föreslås också att när en make utan giltigt skäl uteblir från ett sammanträde eller inte följer ett föreläggande, ska bodelningsförrättaren kunna fortsätta handläggningen och avgöra bodelningen på det material som finns och vad som i övrigt har förekommit.

Därtill föreslås att för det fall en make inte lämnar uppgifter om tillgångar och skulder ska bodelningsförrättaren ha möjlighet att begära sådana uppgifter från andra än makarna. Några aktörer föreslås ha en skyldighet att lämna den typen av uppgifter till bodelningsförrättaren utan hinder av sekretess (bl.a. banker och andra finansiella företag, försäkrings- och tjänstepensionsföretag, bostadsrättsföreningar och Skatteverket). Därutöver föreslås införandet av ett stupstocks föreläggande – bodelningsförrättaren ska kunna meddela makarna att de efter en viss tidpunkt får framställa ett nytt yrkande, åberopa en ny omständighet eller ge in eller begära ny utredning, endast om maken gör sannolikt att han eller hon har haft en giltig ursäkt att inte göra det tidigare eller bodelningen inte fördröjs i någon väsentlig mån om maken tillåts att göra det. Förrättaren ska också, utan yrkande, få bestämma en annan skälig fördelning av kostnaderna än hälftindelning för förrättningen om den ena maken har orsakat fördröjning eller ökade kostnader genom att utebli från ett sammanträde eller inte följa ett föreläggande, genom påstående eller invändning, som han

eller hon insett eller borde ha insett saknade fog, eller annars genom vårdslöshet eller försummelse.

Det föreslås även att bodelningsförrättaren ska ges möjlighet att fatta så kallade mellanbeslut. Förslaget innebär att domstol inte på samma sätt som tidigare ska vara behörig att pröva frågor som en förordnad bodelningsförrättare har befogenhet att pröva. Om parterna är överens kan domstol fortsatt pröva frågan. De beslut som förrättaren fattar ska dock kunna överklagas, som senast i samband med klander av det slutgiltiga bodelningsbeslutet. Vissa beslut av bodelningsförrättare ska också kunna verkställas utan begäran därom, exempelvis bodelningsförrättares bodelningsbeslut, beslut om förskott av bodelningslott eller bodelningsavtal som är fastställt av en bodelningsförrättare. Dessa ska således kunna utgöra exekutionstitlar som kan verkställas om de innehåller en förpliktelse som inte är villkorad.

Fakultetsnämnden vill framföra vissa synpunkter med anledning av de förändringar som föreslås avseende bodelningsförrättarens uppdrag och verktyg. Dessa synpunkter rör utvidgandet av bodelningsförrättarens uppdrag och särskilt förslagen om att ge bodelningsförrättare befogenhet att från andra aktörer hämta in uppgifter samt förändringarna i regeln som behandlar kostnadsfördelningen mellan makarna. Några ytterligare synpunkter lämnas under rubriken Övrigt nedan.

Fakultetsnämnden noterar att de förslag som läggs fram i betänkandet innebär att bodelningsförrättarens roll i vissa hänseenden förändras. Visserligen föreslås att det i lagstiftningen ska framgå att bodelningsförrättaren ska försöka få makarna att nå en överenskommelse och att uppdraget innefattar att utöva materiell processledning. Att ge bodelningsförrättaren de föreslagna utökade verktygen, exempelvis befogenhet att förelägga en make med vite, kan uppfattas som en principiellt stor förändring. De innebär i vart fall en viss förskjutning av processen från partsautonomi till mer kontroll från bodelningsförrättarens sida. Detta bör beaktas vid utvärderingen av andra förslag.

När det gäller förslaget om att bodelningsförrättaren ska få inhämta uppgifter från andra aktörer framgår i betänkandet att bodelningsförrättaren får avgöra om befogenheten att hämta in uppgifter bör användas i det enskilda fallet. Det framgår emellertid att planlös efterforskning av bevis i hopp om att finna uppgifter till fördel för den andra maken bör undvikas. Den andra maken bör alltså i normalfallet kunna ge konkret anledning till varför och hur utredningsåtgärden bör vidtas. Fakultetsnämnden vill betona riskerna med att utöka bodelningsförrättarens befogenheter på det sätt som utredningen föreslår. Även andra remissinstanser har uppmärksammat risken att befogenheten används på olika sätt. Det bör således i kommande lagstiftningsarbete ges tydliga riktlinjer för utövandet av denna befogenhet för det fall den införs.

Vad gäller förslaget om att utvidga möjligheterna för bodelningsförrättare att skevdela kostnader mellan makarna noterar Fakultetsnämnden att det visserligen finns en regel i 18 kapitlet 6 § rättegångsbalken som till sin utformning liknar den som föreslås i betänkandet. Det finns också en regel i 17 kapitlet 7 § äktenskapsbalken som tar sikte på delar av det som föreslås. Enligt utredningen har den nuvarande bestämmelsen i äktenskapsbalken för stort fokus på att en skevdelning endast ska ske utifrån konstaterat ökade kostnader för bodelningsförrättaren. Det ska heller inte krävas att det finns en ”särskild” anledning för skevdelning. Det ska räcka att ”makarnas ekonomiska förhållanden ger anledning till det”.

Avsikten med ändringarna är att möjligheten till skevdelning ska tillämpas i större utsträckning än i dag, och inte endast i rena undantagsfall. Det kan uppfattas som ett strävande mot minimerandet av riskerna för destruktiv processföring.

Fakultetsnämnden välkomnar utökade möjligheter till skevdelning och att regeln i äktenskapsbalken förtydligas. Regeln i äktenskapsbalken, både den nuvarande och den föreslagna, innebär emellertid ett tämligen stort utrymme för tolkning. I betänkandet framgår att bodelningsförrättaren måste göra en helhetsbedömning av vad den försumliga makens agerande har haft för betydelse för förrätningens omfattning, längd och kostnader. Nämnden noterar att en tillämpning av regeln kräver både förståelse och kunskap. Det är av vikt att det i lagstiftningen ges förutsättningar för att regeln tillämpas på ett övervägt sätt. När en bestämmelse lämnar stort tolkningsutrymme kan det av rättssäkerhetsskäl vara motiverat att ställa upp tydliga ramar för bedömningen, särskilt som utredningen avvisar särskild auktorisation för bodelningsförrättare och det åtminstone utanför storstäderna kan antas att sådana uppdrag ofta kommer att tas av jurister som saknar tidigare erfarenhet av att vara bodelningsförrättare.

Vad utredningen inte behandlar

Fakultetsnämnden noterar att utredningen inte gjort några särskilt djupgående överväganden avseende hur de föreslagna ändringarna påverkar bodelningsförfarandet vid upphörandet av samboförhållanden. Det kan bl.a. noteras att genom ett så kallat mellanbeslut kan en bodelningsförrättare fatta beslut om när ett samboförhållande anses ha upphört. En sådan fråga kan få betydande konsekvenser för kommande handläggning av bodelningsprocessen och det bör utvärderas i kommande lagstiftningsarbete.

I betänkandet framgår att de förslag som lämnas förväntas gynna barn. Fakultetsnämnden delar utredningens syn i vissa hänseenden. Genom att effektivisera bodelningsprocessen kan vissa av barns intressen tillgodoses. Däremot förtydligar inte utredningen hur principen om barnets bästa ska hanteras i dessa processer, vare sig av bodelningsförrättaren eller när en tvist når domstol. Bodelningsprocessen präglas av dispositionsprincipen. Samtidigt har, framför allt genom Sveriges ratificering och senare inkorporering av barnkonventionen, principen om barnets bästa fått ökad aktualitet. Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska i samtliga frågor som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Vad som bedöms vara barnets bästa måste inte vara utslagsgivande men ska vara bland de rättsliga intressen som placeras främst när en fråga rör barn. En bodelningsprocess och de beslut som fattas inom ramen för en sådan kan i allra högsta grad röra barn.

När det gäller bodelningsförrättarens materiella processledning framgår i betänkandet: ”Allt efter bodelningens beskaffenhet ska bodelningsförrättaren verka för att tvistefrågorna blir klarlagda och att makarna anger allt som de vill åberopa. Genom frågor och påpekanden ska bodelningsförrättaren försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i makarnas framställningar.”¹ Det framgår också: ”Däremot ska förrättaren inte ge rådgivning eller anvisningar om vad som konkret är bäst för den enskilda maken. Sådan rådgivning skulle strida mot den grundläggande principen att förrättaren ska vara opartisk”.²

¹ Betänkandet, s. 43.

² Betänkandet, s. 243.

Fakultetsnämnden ser gärna att frågan om hur principen om barnets bästa ska hanteras i dessa processer behandlas i det kommande lagstiftningsarbetet. Barnets bästa är en rättslig norm som kan motivera avsteg från dispositionsprincipen. Den kan i sin tur motivera att den som handlägger och/eller beslutar i ett ärende som berör ett barns personliga förhållanden går utöver materiell processledning. Bodelningsförrättarens befogenheter och roll i detta avseende bör därför tydliggöras i dessa processer.

Ytterligare en aspekt som Fakultetsnämnden vill föra fram är vikten av ett helhetsperspektiv när frågor om barn och familjeförhållanden utreds och åtgärds- och lagstiftningsförslag läggs fram. Det uttrycks i betänkandet att det bör understrykas att de förslag som utredningen lämnar i betänkandet inte utgör någon helhetslösning för att motverka ekonomiskt våld i alla dess former.³ Så kallat ekonomiskt våld och kontroll förekommer i en bredare kontext än den som är i fokus för utredningens uppdrag. Fakultetsnämnden vill betona behovet av samordning med sociala skyddssystem. Ett förslag om att kriminalisera psykiskt våld har lagts fram men möjligen krävs (även) andra verktyg. När det exempelvis är fråga om en VBU-process finns flera verktyg som kan användas i syfte att få föräldrar att nå samförståndslösningar. Utöver materiell processledning saknas sådana verktyg i bodelningsprocessen. Fakultetsnämnden vill betona vikten av att i kommande lagstiftningsarbete beakta även detta.

Det bör i detta sammanhang också noteras att utredningens uppdrag har varit inriktat på bodelningsprocessen och inte den materiella rätten för bodelningar. Utredningen för själv fram att det finns vissa materiella frågor som det kan finnas anledning att överväga att se över i framtiden, exempelvis rätten till underhållsbidrag under en övergångsperiod när äktenskapsskillnad inte föregås av betänketid och om bodelningsförrättare ska vara behöriga att besluta om underhållsbidrag. Även frågor om exempelvis skevdelning (12 kap. 1 § äktenskapsbalken och 15 § sambolagen), jämkning av äktenskapsförord eller samboavtal (12 kap. 3 § äktenskapsbalken och 9 § 3 st. sambolagen), behandling av makars pensionsrättigheter (10 kap. 3 § äktenskapsbalken) och eventuell nyttjanderättsersättning när en part bor kvar i det gemensamma hemmet fram till dess att bodelningen är genomförd kan ha stor betydelse i sammanhanget. Till detta vill Fakultetsnämnden lägga att det kan finnas skäl att se över möjligheterna till besöksförbud även efter att bodelningen är avklarad. Även om regeln om besöksförbud i äktenskapsbalken hade till syfte att värna särlevnaden vid hemskillnad kan den fylla en viktig funktion i situationer med våld och annan utsatthet. Det kan finnas skäl att samlat se över äktenskapsbalkens regler om besöksförbud och reglerna om kontaktförbud enligt lagen om kontaktförbud.

Övrigt

Äktenskapsrätten har ett nära samband med den allmänna förmögenhetsrätten och det finns också goda skäl till att parter har möjlighet att själva förfoga över sina intressen och i en process fritt disponera över dessa. Det kan på sikt ge utrymme för mer hållbara lösningar. Samtidigt behöver det beaktas att separationer är olika och regelverket bör i så stor utsträckning som möjligt vara konfliktreducerande. En bodelningsprocess förekommer inte i ett vakuum. Andra processer, exempelvis VBU-processer kan pågå parallellt och parternas ageranden i den ena processen kan i olika grad få betydelse i den andra. Det är av vikt att den rättsliga reglering som hanterar en rad olika situationer och förutsättningar

³ Betänkandet, s. 123.

ger utrymme för differentiering. En utgångspunkt för utredningens arbete har varit att regelsystemet för bodelningar måste passa såväl de ordinära fallen som de mer särpräglade. Det är något som bör beaktas vidare i det kommande lagstiftningsarbetet.

Avslutningsvis vill Fakultetsnämnden lämna två ytterligare synpunkter. I utredningen föreslås en ändring av 23 kapitlet 5 § ärvdabalken och av 7 kapitlet 14 och 15 §§ äktenskapsbalken. Vad gäller ändringsförslaget i ärvdabalken noterar Fakultetsnämnden att det bl.a. innebär att reglerna i 17 kapitlet 2, 3 och 25 §§ även ska gälla skiftesmän. Fakultetsnämnden vill framföra att det är svårt att se relevansen av dessa regler när bodelning ska genomföras med anledning av ena makens död. Om det bedöms finnas en sådan kan det vara lämpligt att tydliggöra hur bestämmelserna är tänkta att tillämpas vid bodelning med anledning av makes död i författningskommentaren till 23 kap. 5 § ärvdabalken.

Vad gäller förslagen om ändring i bestämmelserna i 7 kapitlet 14 och 15 §§ äktenskapsbalken vill Fakultetsnämnden framföra följande. I de föreslagna bestämmelserna anges att ”[o]m en make underlåter att uppge sina tillgångar och skulder eller lämna uppgifter [...]” (7 kap. 14 §) och ”[o]m en make underlåter att uppge sina tillgångar och skulder [...]” (7 kap. 15 §). Fakultetsnämnden ser gärna att det i det kommande lagstiftningsarbetet övervägs om lagtexten bör ändras så att det framgår att den även inkluderar lämnandet av icke-korrekta uppgifter.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekan, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av professor Michael Hellner, professor Anna Kaldal och jurisdoktor Emelie Kankaanpää Thell. Föredragande har varit Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

BESLUT

2026-04-21

Dnr SU FV-0403-26

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Justitiedepartementet

Remissvar: Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121)

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har fått möjlighet att yttra sig över remissen Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121).

Synpunkter har lämnats av Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen vilket utgör Samhällsvetenskapliga fakultetsnämndens svar, se bilaga.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus Yvonne Svanström. Föredragande har varit handläggare Kay Artle

Kay Artle
Handläggare
Områdeskansliet för humanvetenskap

Remissyttrande Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025-121)

Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen (BUV) vid Stockholms universitet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet Bodelning och betänketid – en effektivare process (SOU 2025:121).

På institutionen bedrivs undervisning och forskning inom barn- och ungdomsvetenskap, förskoledidaktik, barnkultur och fritidspedagogik. I den barn- och ungdomsvetenskapliga forskningen är barns och ungas egna perspektiv, positioner och handlingsutrymme i fokus – inte minst gällande barn och unga i olika slags utsatta livssituationer.

BUV delar betänkandets analys att handläggning av bodelning inte sällan försvåras av en makes passivitet eller obstruktion, med negativa konsekvenser för den andra maken och barn, samt att processen är ett forum bland flera där en make kan kontrollera och exploatera den andra genom ekonomiskt våld. BUV stödjer betänkandets grundläggande utgångspunkt att även om merparten av bodelningar kan ske utan inblandning av rättsväsendet, behöver rättssäkerheten öka i samband med de bodelningar som kräver inblandning, samt att handlingsutrymmet för en ekonomiskt svagare part generellt bör stärkas vid separation.

Ur barnperspektiv är sådana reformer särskilt angelägna. Detta eftersom mödrar, enligt både svensk och internationell forskning, är särskilt utsatta för ekonomiskt och annat våld i samband med och efter separation (Bruno, Strid & Ekbrand 2025; Johnson 2021; Wilson-Garwood 2025). Att mödrar, som oftast är boendeföräldrar efter separation, utsätts innebär att också många barn exponeras för, och lever med våldets konsekvenser exempelvis vad gäller ekonomisk otrygghet och prekär boendesituation. Ytterst få internationella studier och inga svenska studier om ekonomiskt våld har fokus på konsekvenser ur barnperspektiv (Bruno 2022). Vid

Områdeskansliet för humanvetenskap

institutionen inleds under 2026 dock ett Forte-finansierat projekt med sådan inriktning.

BUV ställer sig positivt till flera av utredningens förslag. I synnerhet välkomnas ambitionen att bodelningsförrättare ska ges tillgång till fler verktyg för att förbättra underlaget för bodelningen, driva på förfarandet och balansera styrkeförhållandet mellan de separerande parterna. BUV har dock även några invändningar. Vad gäller förslag:

- **Utökade möjligheter till äktenskapsskillnad utan betänketid**

Utredningen föreslår att det nuvarande kravet om sex månaders betänketid när endast en av makarna vill skiljas tas bort, så att huvudregeln är att viljan att skiljas ska leda till omedelbar äktenskapsskillnad. Utredningen vill dock behålla kravet på betänketid i de fall någon av makarna varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Vidare anser utredningen att möjlighet till betänketid bör behållas när båda makar så önskar, och anför att betänketid i de fallen kan skapa gynnsamma förutsättningar för samtal eller familjerådgivning.

BUV tillstyrker förslaget om frivillig betänketid när båda makar så önskar, men avstyrker förslaget om att behålla kravet om betänketid i de fall det finns minderåriga hemmaboende barn.

Som skäl för att behålla kravet om betänketid i det senare fallet anför utredningen barnets intresse av att makarna fattar genomtänkta beslut. BUV anser att grundtanken för äktenskapsbalken att ett äktenskap ska vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer bör vägleda familjepolitiken. Det saknas forskningsstöd för att det skulle vara ett utbrett samhällsproblem att föräldrar skiljer sig för lättvindigt. Att barn kan komma i kläm och på olika sätt drabbas av negativa konsekvenser i samband med föräldrars separationer är etablerad kunskap, men så är även att många barn också gagnas av föräldrars separation, som inte sällan efter en tid kan förbättra relationerna mellan samtliga inblandade. Det mesta talar för att det inte är skilsmässor i sig som utgör en riskfaktor för barn, utan snarare en långvarig och hög konfliktnivå mellan föräldrarna – inte minst om det dessutom förekommer våld.

Snarare, menar därför BUV, talar barnperspektivet för att ta bort den obligatoriska betänketiden för skilsmässa *särskilt* i de fall det finns barn, för att underlätta för makar att lämna relationer som inte fungerar eller är rentav skadliga för hälsa och

trygghet. Gällande ekonomiska aspekter visar forskning på systematiska problem för de mödrar som är i behov av ekonomiskt bistånd från Socialtjänsten, men inte kan få det eftersom deras make inte samarbetar i ansökan. I praktiken kan de redan ha separerat, men hålls kvar i ett oönskat äktenskap genom betänketiden (Bruno 2018). På så sätt kan staten undergräva ekonomisk trygghet för en redan utsatt grupp. Att ha betänketid för att ingå äktenskap (som också kan vara ett ogenomtänkt beslut) torde vara lika orimligt som att ha det för att skiljas, och kravet på betänketid borde därmed avskaffas helt.

- **Nya verktyg för bodelningsförrättare**

Utredningen föreslår bland annat att var och en av makarna vara skyldiga att i god tid före ett första sammanträde uppge sina tillgångar och skulder samt vilket värde som maken anser att de har samt att bodelningsförrättaren som huvudregel ska upprätta en bouppteckning. Vidare föreslås att om en make underlåter att lämna uppgifter om tillgångar och skulder till bouppteckning ska förrättaren ha befogenhet att vitesförelägga maken om uppgifterna. Bodelningsförrättaren föreslås även ges möjlighet att begära sådana uppgifter från andra än makarna, i de fall det behövs. Banker och andra finansiella företag, försäkrings- och tjänstepensionsföretag, bostadsrättsföreningar och Skatteverket föreslås ha en skyldighet att lämna uppgifter till bodelningsförrättaren utan hinder av sekretess. För att främja bodelning inom rimlig tid föreslås även att när en av parterna är inaktiv och uteblir från sammanträden eller inte följer förelägganden ska bodelningsförrättaren ändå kunna fortsätta handläggningen och avgöra bodelningen på det material som finns och vad som i övrigt har förekommit.

BUV tillstyrker samtliga dessa förslag.

Det är orimligt att bodelningsprocesser pågår i många år, och hindrar en ekonomiskt svagare part (som inte sällan är boendeförälder och huvudsaklig omsorgsgivare om minderåriga barn) att få ett avslut och sin del av bodelningen. BUV delar utredningens bedömning att intrånget i den personliga integriteten genom utlämnande av information från banker med flera är proportionerligt i förhållande till syftet att säkerställa effektiva och rättssäkra bodelningar och minska negativa konsekvenser för ekonomiskt svagare part.

- **Förslag om kostnaderna för bodelningen**

För en ekonomiskt svagare part kan det vara svårt att genomföra en bodelning. Det finns sedan 1990-talet inte längre möjlighet till rättshjälp vid bodelning. Den möjlighet till stöd som finns är en ersättningsgaranti, som innebär att staten under vissa förutsättningar kan bekosta ersättningen för högst fem timmars arbete till bodelningsförrättaren. Utredningen föreslår att ersättning ska kunna ges för högst tio timmar. I allmänhet begär bodelningsförrättare förskottsbetalning. Om en make vägrar att betala sin del kan följden bli att den andra maken måste betala hela förskottet till förrättaren, för att sedan kräva maken på dennes del. De tillgångar som bodelningen kan förväntas leda till finns inte tillgängliga för den ekonomiskt svagare maken under processen och kan därför inte användas till betalning av bodelningsförrättaren förrän bodelningen är genomförd. Utredningen föreslår att ska bodelningsförrättaren kunna besluta att maken ska ha rätt till ett förskott av bodelningslott från den andra maken, om det är uppenbart att den förstnämnda maken vid bodelningen har rätt till en lott vars värde överstiger förskottet och det i övrigt är lämpligt. Beslutet ska få verkställas direkt.

BUV tillstyrker förslaget om att bodelningsförrättaren kunna besluta att maken ska ha rätt till ett förskott av bodelningslott från den andra maken.

Förslaget bedöms som avgörande för att stärka en svagare parts handlingsutrymme och möjligheter att exempelvis kunna ordna ett stabilt boende för sig själv och eventuella barn.

BUV avstyrker förslaget om kostnaderna för bodelningsprocessen.

Att utöka ersättningsgarantin från fem till tio timmar i vissa fall framstår som helt otillräckligt för att stärka en ekonomiskt svagare parts möjligheter till en rättssäker bodelningsprocess. I stället anser BUV att möjligheterna att återinföra rätt till rättshjälp vid bodelning bör övervägas. Med de nya verktyg för bodelningsförrättare som föreslås bedöms processerna kunna effektiviseras och inte bli lika utdragna som ofta idag, varför rättshjälp inte behöver bli en alltför stor kostnad för staten.

Vad gäller betänkandets övriga förslag har BUV inget att erinra.